

Tisztelt megjelentek!

„A magyar nyelvben hosszú ideig ugyanazzal a szóval lehetett megnevezni a hazát és a házat.

A Halotti Beszéd még úgy fogalmazza az Isten Ádámnak juttatott adományát, ami maga a Föld: „odutta vola néki Paradicsumut házuá”.

Bizonyára nem azért történt ez így, mintha őseink pongyola beszédű emberek lettek volna. Ellenkezőleg. Még elevenen érezték, hogy minden, ami nem hasonlít úgy ránk, úgy az Istenre – minden az ember teremtette környezetben, ami nem szolgálja céljainkat és nincs összhangban lelki alkatunkkal, az ellenségünké válik, cseppenként elsorvaszt bennünket. Erre a felismerésre épül az új magyar szerves építészet. Csete György és társai célja az, hogy emberi környezetünket, házainkat és középületeinket úgy tegyük alkalmassá az ezredvégi élet minden mozzanatának befogadására, hogy közben ne veszítsük el azt az ezer évet sem, amely mai, holnapi és holnaputáni napunkat kivajúdta.”

Ezt a bevezetőt Csengey Dénes barátom írta 1990-ben, tíz évvel a Pécs Csoport megszűnését követően, mégpedig egy, a Csete György és a Pécs Csoport munkáit bemutató vetített képes előadás megnyitójára. Csengey lényegbevágóan, gyönyörű költői nyelven fogalmazta meg a szerves életfelfogás lényegét mint az építészet és társzművészetek számára követendő alkotói célrendszert.

Csete György vezetésével a magyar hagyományokra épülő korszerű építészetet akartunk létrehozni, azt tartottuk egyedüli követendő iránynak. A bartóki példa és a „csak tiszta forrásból” jelmondat lebegett a szemünk előtt. Építészeti vonatkozásban Lechner, Kós, Zrumezky, Medgyaszay és társai a korszerű magyar nemzeti építészet létrehozására törekedtek, de mozgalmukat az első világháború derékba törte.

Nem találtuk azt a szálát, amit folytatni lehetett volna. Kutatással, tanulással és a folyamatos kísérletezéssel telt a közel tíz esztendő a Pécs Csoport számára. Az orfői Forrásház, a siklósi ravatalozó, az Ifjúsági Ház Pécs-Balokányligetben, a TÁÉV-üdülő Fadd-Domboriban, a kaposvári óvoda, végül Pakson az Atomerőmű-lakótelep „tulipános házai” mind egy folyamatos útkeresés termékei voltak, melyek szakmai vitát gerjesztettek és erőteljesen megosztották az akkori építész társadalmat.

Csete György nemcsak alkotói felfogásával és megvalósult épületeivel hatott a mai magyar építészetre, de kevésbé ismert közművelői és oktatói tevékenységével is. Több éven át meghívott konzulensként tervezést tanított a Műegyetem Építészmérnöki Karán.

Szerencsémnek tartom, hogy Kistelegdi Istvánnal együtt én is a hallgatói között lehettem. Rendkívül önzetlen, szuggesztív módon vezetett be mindannyiunkat a szakma rejtelmeibe, talán ez késztetett arra, hogy évek múltán őt kérjem fel a Pécssett szerveződött fiatal építészekből álló csoport szellemi vezetésére. Valójában ez a momentum teremtette meg a közel tíz éven át működő Pécs Csoport létrejöttének lehetőségét. A megszűnését követő években Csete György meghívást kapott az innsbrucki Műszaki Egyetemről, ahol vendégprofesszorként több szemeszteren keresztül építészeti tervezést oktatott.

Hazatérését követően a tervezői tevékenysége mellett legendás nyári táborokat vezetett fiatal építészhallgatók számára. Természeti környezetben: a Hortobágyon, Mártélyon, vagy éppen a Délvidéken saját kezükkel építették a közösen megtervezett objektumokat, többnyire sárból, fából, nádból, szalmából, esetenként szolár-elemek integrálásával. Bárhol, bármilyen környezetben is végezte oktatási tevékenységét, a tanítványai tisztelték, szerették, és bizton állítható, hogy tűzbe mentek volna érte. Akik ismerték, tudják, hogy igazi elhivatott mester volt. Sokunk számára megmagyarázhatatlan veszteség, hogy nem kaphatott komolyabb szerepet a hazai építészképzésben. Nem rajta múlt, jól tudjuk.

Csete György építészete szintézist tudott teremteni hagyományaink szellemi-formai sajátosságai és a technikai civilizáció által felkínált eszközök között. Épületei jellemzően

centrálisak, kör, sokszög, ovális, esetleg négyzet alaprajzra szerkesztve. Alkotásainak visszatérő eleme a tulipán szimbólum. Szinte minden művében meghatározó szerepet kap a földet az éggel összekötő vertikális „fénytengely”. Gyakran alkalmazza az ősi építményeinknél ismert konstrukciós technikát, a hajlítást.

Érdemes átgondolni, mit is szimbolizálnak a műveiben rendre megjelenő attribútumok.

A kör és a négyzet

„A körrel vagy négyzettel határolt terület az ősidőktől a fohászkodás színtere, a föld kitüntetett (megszentelt) része, amely megóv a romlástól, pusztulástól, távol tartja a veszedelmet.” (Molnár V. József) A kör a világmindenséget, a határtalan teret, a korlátlan időt jelenti. Ez Isten alapmintája, az abszolút semmi, amely azonban képes mindent világra hozni, és mindent visszavenni, elnyelni. Egységet, egészséget, tökéletességet, a kiteljesedett tudatot szimbolizálja.

A tulipán

A tulipán szimbóluma elválaszthatatlan a magyar népművészettől. Bútorokon, munkaeszközökön, fejfákon, ruhákon egyaránt megjelenik, gyakran a szívvel együtt ábrázolva. Nem pusztán világi jelkép – szakrális, vallási vonatkozásban is találkozhatunk vele. A tulipán magában hordozza a fény és az élet születését, a megújulást, az isteni örök körforgást.

A kozmikus tengely

A magyar hiedelemvilág „csudálatos”, „éigigérő” vagy „tetejetlen” fája nem egyéb, mint a táltoshitű népek világfája, amely összeköti az alsó (földalatti), a középső (földi) és a felső (túl)világot. A világfa a közép-ázsiai lovas népek ősvallásának legalapvetőbb rendszerezési formája. Ugyanúgy kifejezi az ősi hun, avar és magyar hit rendjét, mint jelképrendszerének szerkezeti felépítését.

A hajlítás

Ősi építési mód, mely egyszerűsége mellett rendkívül ökonomikus. A hajlítás technikájával létrehozott terek, „hajlékok” otthonosságuk mellett leképezik a fölénk boruló égbolt, a mindenség modelljét.

Csete György a Pécs Csoport 1980-as megszűnésétől a 2000-es évek elejéig magánépítésként dolgozott. Állandó alkotótársa volt Dulánszky Jenő, a kitűnő konstruktőr. Együttműködésük olyan emblematikus épületek egész sorát eredményezte, melyek kis méretük ellenére is a mai napig meghatározó jelentőségű kulturális és építészettörténeti értéket képviselnek. Ide sorolhatók többek közt a Kőszegen és Debrecenben megvalósult református templomok, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark épületei, valamint a Beremenden épült Megbékélés Kápolna.

Az alkotómunkából Csete Ildikó is folyamatosan kivette a részét. Történelmi és szakrális témájú zászlóin, oltárterítőin, papi stóláin felragyogó színek, minták és szakrális szimbólumok teszik teljessé az említett épületek művészi értékét.

Hatalmas gazdag anyagot láthatunk ezen a kiállításon. Kérem, higgyék el, ez csak a munkásságuk töredéke.

Vajon mi adhatta nekik az erőt egy ilyen monumentális életmű létrehozásához? Ismerve

őket, azt hiszem, hogy az emberi tisztesség, a mindannyiunk sorsáért érzett felelősség, a megalkuvásmentes tenni akarás és mindenekelőtt a „szúrólángszerű hazaszeretet”.
A sors kegyének tartom, hogy tanítványuk, alkotótársuk és barátjuk is lehettem.

Jankovics Tibor
építész